

Оксана Кулеба

Національний університет "Львівська політехніка"

МОЛОДІЖНІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ: РІЗНОВИДИ, СУСПІЛЬНІ ФУНКЦІЇ ТА ПРОБЛЕМА АКТИВІЗАЦІЇ ЇХ ДІЯЛЬНОСТІ

© Кулеба О., 2012

Розглянуто один з найважливіших інститутів громадянського суспільства – молодіжні громадські організації. Проаналізовано і синтезовано терміни, що їх використовують українські та зарубіжні дослідники щодо визначення молодіжних громадських організацій. Визначено рівень залученості молодіжних громадських організацій різного рівня до суспільно-політичної діяльності.

Ключові слова: молодь, молодіжні громадські організації, демократія, суспільство, інститут громадянського суспільства, соціальна група, громадська організація, політична партія, студентська організація.

Oksana Kuleba

YOUTH PUBLIC ORGANIZATION: VARIETY, SOCIAL FUNCTIONS AND HOW TO STIMULATE THEIR ACTIVITY

The article deals with one of the most important institutions of civil society - the youth organization. Analyzed and synthesized the terms that are used in Ukrainian and foreign researchers on the definition of youth organizations. Defined level of involvement of youth organizations at various levels to the social and political activities.

Key words: young people, youth social organizations, democracy and society, civil society, social group, social organization, political party, student organizations.

Актуальність теми дослідження визначається тим, що рівень діяльності молодіжних організацій в країні є показником розвиненої демократії та якості життя суспільства. Процес демократизації спричинив активізацію молоді, можливість самостійної інтерпретації соціального існування та вибір стилю життя, що найбільше підходить до сповідування їхніх цінностей. Молодь є соціальною групою, котра найшвидше пристосовується до інновацій та нездатна терпіти несправедливість. Від стану і розвитку молодіжних організацій певною мірою залежить і рівень розвитку усього суспільства. Саме тому молодіжний рух надзвичайно важливий для життєдіяльності держави. Він реалізує свою діяльність через організовані громадські, суспільно-політичні та інші структури. З появою численних молодіжних організацій зумовлене і зростання політичної активності у період 1980–1990 рр. Прагнення до демократії та незалежності мобілізувало молодь до акцій протесту. Це було продемонстровано молодими громадянами у 1991 р. під час "Революції на граніті". Також під час Помаранчевої революції у 2004 р. молодь та молодіжні громадські організації були основою протесту. Отже, зважаючи на те, що молодь є однією з рушійних сил суспільних трансформацій в Україні, доцільно і важливо вивчати суть призначення саме молодіжних громадських організацій, їх поведінку, проблеми та можливості активізації їхньої діяльності. Таке дослідження дасть змогу виробити кращі механізми функціонування міжнародних громадських організацій, так і дасть владі змогу виробити комплексний підхід до формування молодіжної політики.

Молодіжна політика переживає сьогодні серйозні процеси трансформації, оскільки відбувається зміна політичної системи (перехід від радянського тоталітаризму до демократичних

європейських цінностей у побудові суспільства). Саме на цьому етапі молодь є однією із основних соціальних груп, котра може інтегруватись у демократичну світові спільноту та сприйняти європейські цінності. Вона потребує необхідної політичної та фінансової підтримки. Для цього у державі необхідно будувати принципово нову молодіжну політику, яка ґрунтується на партнерстві між державою та молоддю, а не на підпорядкуванні останньої державі.

Сьогодні проблематика вивчення “молодіжних громадських організацій” (або як їх ще називають “неурядові” або “недержавні організації”, “організації третього сектору”) є предметом дослідження багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців. Варто виділити дослідження П. Геррмана, Г. Доманські, Е. Реверса, Дж. Лавілла, Ш. Фелдмана, Дж. Фішера. Серед українських учених проблематика молодіжних організацій найповніше проаналізована у М. Головатого, В. Головенько, Т. Голубоцької, О. Корнієнко, В. Кулика, В. Онишук, М. Саппа.

Мета дослідження – здійснити класифікацію молодіжних громадських організацій, та на її основі виділити ключові аспекти і проблеми щодо ефективної діяльності молоді у житті суспільства та способи активізації громадської діяльності молодих громадян.

Сьогодні в Україні існує понад 150 молодіжних громадських організацій. Вони мають різне спрямування та інтереси, проте їх об’єднує єдина ціль – покращати життя молоді у сучасному суспільстві. Тому для нас важливо з’ясувати особливості молодіжних громадських організацій та їхні суспільні функції.

Насамперед розглянемо суть поняття “молодіжної громадської організації”. Аналіз цього терміна потрібно починати з трактування загальнішого терміна “громадська організація”, оскільки молодіжні організації мають усі властивості громадської організації.

Відомий американський дослідник громадських організацій Дж. Фішер назвав громадські організації незалежним сектором. У його роботах наголошується на ключовій ролі громадських організацій у формуванні взаємозв’язків між державою та народом [9, с. 10].

Ще одне визначення громадських організацій запропонував західний науковець Д. Льюїс. На його думку, громадські організації – це частина громадянського суспільства, що починає формуватись у багатьох країнах і слугує противагою до держави та ринку [10, с. 1].

Як бачимо, громадські організації виконують дві важливі суспільні функції: функцію посередництва і функцію протиставлення. На нашу думку, важливо поєднати ці дві функції, адже лише за умови функціонування обох – можлива побудова громадянського суспільства та демократичної держави. Оскільки, будучи посередником, організація передає до влади вимоги та потреби суспільства, і навпаки, сприяє поширенню політики влади на населення. І водночас, здійснюючи функцію протиставлення, громадська організація здійснює контроль за діяльністю влади та забезпечує формування волі громадян.

Враховуючи вищенаведені функції, можна виділити такі причини виникнення громадських організацій:

- реакція – відповідь на політику державної влади та відстоювання власних інтересів і прав;
- відновлення політико-культурних цінностей та реалізація проектів, які не здійснюють політичні партії та влада;
- стрімкий розвиток усіх видів комунікацій, які полегшують спілкування людей та сприяють їхньому об’єднанню.

Отже, якщо громадські організації є посередниками між державою та громадськістю, то молодіжні громадські організації відповідно є посередниками між державою і молоддю. Вони створюються для відстоювання різноманітних потреб та інтересів молоді. Основними їхніми цілями є захист цих інтересів і потреб, а також мобілізація та інтеграція молодіжних структур на виконання соціально значущих завдань.

Молодіжні громадські організації переважно виникають як наслідок об’єднання певної неформальної групи людей з одними ідеями та бажанням, щоб досягнути поставлених ними цілей та завдань. Далі ця група формалізується (зареєструвавшись в Державному реєстрі) та відбувається статутне оформлення задекларованої мети. Може бути й інший сценарій створення молодіжної

громадської організації. Власне це створення може бути ініційоване як державою, так і політичними партіями. У цьому випадку вже під конкретну мету та цілі відбувається пошук членів – молодих громадян, котрі симпатизують цим цілям та ідеям. Наступним кроком є також, як і в першому варіанті, реєстрація молодіжної громадської організації.

За допомогою організації молоді громадяни можуть повніше реалізувати свої потреби, інтереси та бажання, а також сформуватись і реалізуватись як особистості.

Визначення терміна: “молодіжні громадські організації” теж має певні розбіжності у працях різних учених. Зокрема, відомий український дослідник у сфері молодіжних організацій М. Головатий пропонує таке визначення цього терміна: “Молодіжна громадська організація – це об’єднання молодих людей, створене для задоволення власних потреб у спілкуванні з однодумцями, а також для успішної реалізації своїх інтересів в усіх сферах життєдіяльності. Завдяки цим організаціям регулюються стосунки молоді з державою та створюються найсприятливіші умови для розвитку молодої людини” [3, с. 12–13].

Відомі дослідники Корнієвський та Якушик дали інше визначення терміна “молодіжна громадська організація”, яке є доволі точним, проте переобтяжене філософським змістом.

Отже, “молодіжна громадська організація” – це певні молодіжні суспільні сили, які: а) у тому чи іншому ступені усвідомлюють свою специфічність, особливість своїх власних інтересів і свого місця і ролі у суспільстві; б) здійснюють певну суспільно значущу діяльність, яка направлена на реалізацію їхніх інтересів; в) мають чіткі внутрішні структури [6, с. 11].

У законі України “Про молодіжні і дитячі громадські об’єднання” від 1 грудня 1998 р. є сформульоване і законодавчо визнане означення цього поняття. Молодіжні громадські організації – це об’єднання громадян віком від 14 до 28 років, метою яких є здійснення діяльності, спрямованої на задоволення і захист своїх законних соціальних, економічних, творчих, духовних та інших суспільних інтересів [4].

Отже, проаналізувавши та синтезувавши визначені поняття, ми пропонуємо власне визначення цього терміна. На нашу думку, “молодіжні громадські організації” – це добровільне об’єднання молодих громадян, що є юридично зареєстрованим і створеним для виконання поставлених завдань та досягнення визначених цілей, характеризуються спільними чи подібними інтересами своїх членів і виконує функції посередника між державою та молоддю.

Молодіжні громадські організації класифікують за різними критеріями. Зокрема, за структурою організації (мета, статус, членство) їх поділяють на масові громадські молодіжні організації, громадські самодіяльні молодіжні організації та молодіжні громадські рухи.

Нас цікавить передусім рівень залученості організацій до політичного життя суспільства, аналізуючи організації за характером діяльності. Тому за основу для аналізу взято класифікацію організацій за характером діяльності. Найповніший поділ за цим критерієм здійснив В. Кулик, який молодіжні організації поділив на ті, які є під впливом політичних партій та влади, і на ті, які політично не заангажовані.

До молодіжних організацій, що здійснюють свою діяльність під впливом партій, можна зарахувати:

- молодіжні філії політичних партій;
- молодіжні громадсько-політичні організації.

А до політично незаангажованих включаємо:

- молодіжні релігійні організації;
- молодіжні фахові об’єднання (організації за інтересами);
- благодійні молодіжні фонди та благодійні фонди для молоді;
- національні молодіжні організації;
- студентські рухи [7].

Варто зазначити, що хоча ці організації не мають політичного спрямування, простежується вплив політики на них та їхній взаємний вплив на дії влади. Тому спробуємо деталізувати та виділити політичну складову у кожному з цих видів організації.

Молодіжні філії політичних партій – це структурні організації, які співпрацюють з певними партіями для досягнення спільної мети, взаємодіють у виконанні поставлених завдань, проте не є членами цих партій.

Основна їхня подібність з політичними партіями полягає у єдності їх ідеологічних платформ, оскільки ці організації тісно співпрацюють з партіями і працюють для досягнення цілей, які є подібними або ідентичними з політичними партіями, які вони представляють. При цьому молодіжні філії одночасно ведуть свою роботу і вирішують свої проблеми. Тобто молодіжні філії допомагають політичній партії досягнути поставлених цілей та виконати задекларовані завдання, посиливши при цьому свій вплив у суспільстві. А політичні партії допомагають молоді у відстоюванні своїх прав, вирішенні проблем, з якими вони зустрічаються у повсякденному житті і відстоюють їх інтереси в органах виконавчої та законодавчої влади.

Молодіжні громадсько-політичні організації – це самостійні ідеологічно-політичні об'єднання, які займають активну громадську позицію, інколи навіть висуваючи власні політичні вимоги. Учені класифікують ці молодіжні організації за тим самим принципом, що й політичні партії, за місцем у спектрі політичних сил, а саме:

- ультраліві;
- ліві;
- лівоцентристські;
- центристські;
- правочентристські;
- праві;
- ультраправі;

На Заході типологія молодіжних громадсько-політичних організацій відбувається також за різною ідеологічною орієнтацією:

- соціал-демократичні;
- ліберальні;
- консервативні;
- християнсько-демократичні;
- комуністичні;
- націоналістичні тощо.

Вони сповідують відповідну ідеологію, яка проявляється і у їхній діяльності. Часто можлива також підтримка ними відповідних партій, але трапляється і навпаки, критика цих партій за бездіяльність чи відхилення від курсу ідеологічного спрямування.

Молодіжні релігійні організації – це об'єднання молоді на релігійній основі. Ці організації не здійснюють політичної підтримки партій, проте їхній вплив на політику ми можемо констатувати. Наприклад, часто християнські організації виступають за демократичність та свободу вибору, борються проти утисків політв'язнів. А ісламські організації виступають за єдність арабських держав та використання певних релігійних принципів і у політичному житті суспільства.

Молодіжні фахові об'єднання (організації за інтересами) – це об'єднання молоді на основі фахової спрямованості та зацікавленості інтересами. Діяльність цих організацій відбувається на основі спільної професійної мети чи уподобань. При цьому у статуті організації окреслюються конкретні межі та напрями їх діяльності. За даними сучасних соціологічних досліджень, ці молодіжні громадські організації є найчисленнішими.

Благодійні молодіжні фонди та благодійні фонди для молоді – це структури, які створюються для акумуляції потрібних коштів і фінансування різноманітних молодіжних проєктів. Хоча вони не мають прямої політичної спрямованості, оскільки є політично незалежними, проте часто ми можемо побачити їх опосередкований вплив на політику. Адже за матеріальної допомоги у здійсненні проєктів вони у той чи інший спосіб через молодь впливають на владу та політичне життя суспільства [7].

Національні молодіжні організації – це об'єднання, утворені національними меншинами. Вони впливають на життя і діяльність національних меншин і також на політику влади щодо них. Їхня діяльність може здійснюватись через:

- різноманітні культурні акції з метою просвітництва;
- складення та подання відкритих листів до влади та впливових осіб;
- акції протесту;
- звернення уваги світової громадськості до їхніх проблем у цій країні та прохання вплинути на державну владу країни.

Студентський рух – це молодіжна організація, членами якої є ті, хто навчаються у певний період у навчальних закладах. Студентство становить 80 % від чисельності молодіжних організацій. Студентські організації відстоюють інтереси студентської молоді, акцентуючи на них увагу. Вони є мобільнішими та дієздатнішими, ніж всеукраїнські молодіжні організації. Наприклад, якщо розглядати події в Україні у 1990, 2000 та 2004 рр., то саме члени студентських організацій були найактивнішими у політичному житті суспільства. Також у житті Європи та США у 1960-х роках саме студентська молодь була каталізатором зміни політичних режимів та напрямів дії влади. Це пояснюється насамперед тим, що ця верства населення ще не завантажена проблемами роботи та має більше вільного часу для позанавчальної діяльності. Також ця молодь є освіченою і політично обізнаною. Серед студентських об'єднань можна виділити:

- громадські студентські організації;
- фахові студентські організації та об'єднання за інтересами;
- профспілки;
- органи студентського самоврядування [1].

Слід окремо виділити у цій типології і тимчасові молодіжні організації. Вони створюються для організації чи підтримки окремої політичної чи культурної події, найчастіше під час парламентських чи президентських виборів на підтримку того чи іншого кандидата, або для протесту проти діяльності влади під час проведення виборів.

Варто зазначити, що існує ще один різновид молодіжних організацій – *молодіжна політична партія*. Загалом партія виникає тоді, коли соціальна верства або група усвідомлює необхідність політичної самоорганізації задля захисту своїх інтересів та участі у виробленні державних рішень. І молодь як соціально-демографічна група, усвідомлюючи необхідність політичного оформлення своїх інтересів, створює власні партійні структури.

Якщо порівнювати молодіжні політичні партії та молодіжні громадські організації, то побачимо багато відмінностей. Насамперед політичні партії на відміну від організацій мають на меті здобуття влади та загальне керівництво державою. А громадські організації лише здійснюють тиск для задоволення інтересів громадян. Тому у західній політології усі непартійні громадські організації та рухи називають групами тиску [10, с. 4].

На основі класифікаційних характеристик спробуємо окреслити проблеми, з якими стикаються молодіжні громадські організації у своїй діяльності. Серед найпоширеніших є:

- проблеми фінансування статутної діяльності;
- недорозвиненість осередків всеукраїнських молодіжних об'єднань на регіональних рівнях;
- у певних режимах неможливість здійснення своєї діяльності без коригування з боку владної верхівки;
- проблема лідерських амбіцій;
- неефективність лобіювання інтересів молоді на державному рівні;
- непрозорий механізм розподілу коштів під час конкурсу проектів та програм;
- недостатня інформованість населення про сутність діяльності громадської організації, про їхню роль і функції;

Лише під час вирішення вищезгаданих проблем молодіжних громадських організацій та надання ефективної підтримки ми можемо активізувати молодіжний рух.

Як правильно зазначає Ю. Гожієнко, державні органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування повинні надавати підтримку та сприяти у реалізації ініціатив молоді, бо вона вимагає пильної уваги суспільства і довгострокових інвестицій, без яких її потенційні можливості ніколи не розкриються [4, с. 201].

Проте український експерт А. Карнаух зазначає пріоритетною справою концентрування на процесі розроблення і впровадження довгострокових комплексних програм, стратегій, генеральних планів розвитку різних напрямів молодіжної політики, оскільки сучасна молодіжна політика позначена нерівномірністю та непослідовністю [7, с. 67].

На нашу думку, для активізації молоді необхідно здійснити:

- впровадження інноваційних підходів щодо підтримки молодіжних ініціатив державними структурами;
- вивчення іноземного досвіду, зокрема європейського, який характеризується сталими традиціями і різноманітними програмами молодих громадян та їхніх об'єднань;
- здійснення відповідними державними органами контролю за використанням коштів та процесом їх розподілу під час конкурсів, а також надання організаціям фінансової незалежності і звільнення від сплати податків;
- впровадження молодіжних дорадчих і консультативних структур при органах державної влади і місцевого самоврядування та надання можливості реального, а не фіктивного впливу;
- створення інформаційно-просвітницьких грантів та програм, щоб молодіжні громадські організації мали змогу інформувати громадськість щодо своїх заходів, функцій та діяльності;
- розроблення реального механізму делегування державою повноважень молодіжним громадським організаціям для можливості вирішення питань щодо молодіжних проблем.

Як бачимо, молодіжні громадські організації є важливим чинником демократичних перетворень у кожній державі. І навіть організації, які на перший погляд не є політично заангажованими, все таки мають певний вплив на стан політичної ситуації в державі. Політична практика нашої держави показує відсутність комплексної державної молодіжної політики, спрямованої на активізацію молодіжного середовища, що часто спричиняє пасивність та зневіру серед молоді і становить перспективи для подальших досліджень цієї проблематики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бень О.Т. *Етапи інституціоналізаційних процесів у молодіжних громадських організаціях* / О.Т. Бень // *Український соціум*. – 2007. – №2 (19). – С. 129–138.
2. Гожієнко Ю. *Механізми взаємодії регіональних державних органів та молодіжних організацій у сфері надання молоді соціальних послуг* / Ю. Гожієнко // *Вироблення державної політики. Аналітичні записки*. – К.: Видавництво “К.І.С.”, 2003. – С. 197–205.
3. Головатий В. *Ставлення молоді до громадського життя* / В. Головатий // *Молодь України у дзеркалі соціології* / заг. ред. О. Балакіревої, О. Яременка. – К.: УІСД, 2001. – С. 125–133.
4. Закон України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” // *Урядовий кур’єр*. – 1999. – 12 січня. – № 4. – С. 10.
5. Карнаух А. *Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні* / А. Карнаух // *Політичний менеджмент*. – 2005. – №4. – С. 63–69.
6. Корнієвський О. *Молодіжний рух та політичні об'єднання в сучасній Україні* / О. Корнієвський, В. Якушик. – К., 1997. – С. 31.
7. Кулик В. *Сучасний організований молодіжний рух в Україні як об'єкт наукового дослідження* / В. Кулик. – Режим доступу: <http://www.politika.org.ua>.
8. Cleary S. *The Role of NGOs under Authoritarian Political System* / S. Cleary – NY: St. Martin's Press, 1997. – 247 p.
9. Fisher J. *Nongovernments: NGOs and the Political Development of the Third World* / J. Fisher – Connecticut: Kumarian Press, 1998. – 237 p.
10. Lewis D. *The Management of Non-Governmental Development Organizations. An Introduction* / D. Lewis. – London – NY: Ruetledge, 2001. – 242 p.